

IOANA POP – TUPIȚĂ

Povești

Să nu blăstămni

Era o femeie ce ave o cocoană mnică, tare ră. Zdera întruna de mă-sa nu-ș pute lucra lucru de ie. Trebuie să o lejâne întruna. De învinsă ce o fost și cu lucru și cu cocoana, o blăstămat-o:

- Vai, când Ț-a si mai drag de lume să te ieie Dracu!

Anii o trecut, cocoana o crescut mare. Amu era fetișcană.

Înt-o zî mă-sa o mârș după hribe și o lut-o și pă fătucă.

Cum culegeu hribe pă sub Ptiatră, odată apare un bărbat și-i zâce femeii:

-Fătucă asta-i a mé.

-Da cum să sie a ta? Că nu Ț-o dau!

-Cum să nu mni-o dai? Mni-ai făgăduit-o încă de când o fo mnică în leagăn.

Culeasă de la Boloha Vasile a lu' Briciu, Hărniciești, 48 ani, în 2014.

Valea Roșie

Era demult. În vremea aceie, tătarii o zănit și s-o așăzat, în deal sus, în locul în care și amu îi zâce Tătaru. Acolo, sus între dealuri nu puteu face agricultură, nu puneu nimic. Nu aveu nicio recoltă. Trăieiu din ce prădau di pă sate.

Atunci, o femeie pă care o temat-o Mara, o rădicat pă tăți oamini di pă sate și i-o hărțuit pă tătari. O tăiet copacii și o urnit pădurea pă ei, de apa pârăului, care curge din dosu' Pleștii și să varsă în râu Mara și mai departe în râu Mara, o curs roșie. De acolo i-o rămas numele de Valea Roșie.

Din Tătaru, tătarii o fujât pă Valea Izei, să treacă cătă Moldova, unde o aprins tăte besericile. Acolo, un popă ortodox din Borșa o adunat sătenii di pă tăte satele di pă Iza și i-o bătut pă tătari la Prislop, de o rămas numai doi, la care le-o tăiet nasu' și uretile și i-o trimăs mai departe să spună la lume ce o pățat.

Culeasă de la Bârlea Mihai a Coratorului, Sat Șugatag, 74 ani, în 2014.

Ascultarea

Mai demult, oamini când ieșau di la beserică, îl întrebau pă primu corator:

- Jupâne corator, ce lucrăm săptămâna asta?

- De-a si ploaie, mereți și aduceți găteja și vă îngrădiți grădinile, ce le aveți de îngrădit [„împrejmuit”]. Și le îngrădiți întâi de câtă drum. De-a si vreme bună, mereți și vă aduceți fân, c-a zâni vreme ră și omete mari și apoi nu-ț’ pute aduce.

În vremea aceie, tăta lumea o ascultat ce le-o spus, și așa o făcut, ce le-o zâs el.

Culeasă de la Bârle Mihai a Coratorului, Sat Șugatag, 74 ani, în 2014.

Irina lu’ Olexa

Era o fată pă care o chemat-o Irină. În sat i să spune a lu Olexa. La ie o umblat mai mulți feciori, da nu s-o măritat cu nici unu. Amu o fo cam bătrânioară. Înt-o zî o zânit la ie unu’ mai moș di pă sate, di p-amuunde. O pețât-o la părinți. Părinți, cum pețătoru o fo necunoscut, n-o știut din ce neam să trage, nu o lăsat-o să să mărite cu el.

Atunci ie ș-o luat înt-o traistă niște halube [„haine”] de știmb, ș-o fugit cu el.

Ș-o tăt mârș, ș-o tăt mârș. Amu ie l-o întrebat:

- No, unde stai? Unde mă duci?

- Haida, Irinucă, numa haida, că-i vidé.

Amu o intrat înt-o pădure. Ié iară l-o întrebat:

- Da unde mă duci?

- Haida, numa, Irinucă.

Când o ajuns înt-o preluță [poieniță] i-o zâs:

- No, aici ne-om fa’ casă.

Culeasă de la Puț Maria a Rusului, Mânăstirea, 78 ani, în 2014.

La pețât

Era o familie, care nu era pre gazdă, da să țâné ca și cum ar si. Asta o fost așa pântru că avéu o fată de măritat și socoteu că numa așa or puté-o băga înt-un neam mare.

Amu grăie cu un fecior bugăt (destul) de înstărit. Înt-o sară fecioru o zânit pă pețâte cu părinți. S-o așzatat la masă o scos uiaga de horincă ș-o început a povesti.

Mama fetii că să arâte că și ei stau bine, îi zâce fetii:

-Tu, Pălăgu, în ie cuțātu de la plug și rade niște brânză din bărbântă și adă la oamini pă masă. Atunci fata îi răspunde mâne-sa:

-Da mamă, n-oi sparge cu cuțātu de la plug hârgău?

Și iute, așa s-o făcut de poveste. Că atâta de gazdă o fost de le-o încăput tăta brânza înt-un hârgău.

Culeasă de la Hotea Ioan a lu' Dârli, Mara, 79 ani, în 2014.

Fata cu pețători

Înt-un sat era o familie ce avé o fată ce nu vidé bine. Avé viderea scurtă. La ié zineu feciori, dar în o zî un fecior care-o plăce, i-o zâs c-a zâni pă desară la ei, la pețât cu părinți. Cum pân sat să mai grăie că nu vede bine, mă-sa i-o pus la fată un ac în ferhoan la fereastă, ș-o pus-o să-l ieie și să-l pună înapoi ca să-i știe locu și i-o zâs:

-Vezi, tu fată, când or si aici pețătorii te-oi mâna să-m' aduci acu, tu să meri să-l iei și să mi-l aduci. Bine?

- Bine. O făcut încercări și deja o nimerit să-l ieie.

Sara o zânit pețătorii, s-o așazat la masă și o început să spună pântru ce o zânit. Mama fetii s-o făcut că are hia [nevoie] de ac la amuce cosăle ș-o mânat-o pă fată dintre pețători să-i aducă acu. Fata o mârș, drept la ac, l-o luat, și i l-o dat mâne-sa, apoi s-o întors la masă, unde, pă colț, era o oală cu lapte sert, o luat ștergura și poc, cu ie în oala cu laptele, ș-o strâgat:

- Cia jos, di pă masă!

Uite, așa o aflat pețătorii cât de bine vede, că oala cu laptele la ié o fo mâțu.

Culeasă de la Hotea Ioana a lu' Dârli, Mara, 79 ani, în 2014.

Ciumil, ciumil

Hei, mai demult, pă vremuri o fo mari greutăți. O fo războaie, fabricile unde s-o făcut pânză și haine o fo bombardate și n-o fost de unde să cumperi nimnică.

Atunci, oamini de la sate o sâmnat holde de cânepă, ș-o țânut oi, iar femeile o cules cânepa, care era de vară, ce cu floare, și de toamnă, ce cu sâmnăță, o făcut-o snoti, o dus-o la toptilă, după ce o scos-o din toptilă o uscat-o ș-o melițat-o. Apoi o tras-o în hrebdincă, de unde o scos fuioru și câlți. La fel făceu și cu lâna. Primăvara tundu oile, apoi lânile le spălau și le scâlmânu. Apoi le trăgeu în hrebdincă de unde scoteu păru și cănura.

Toamna după-ce gătau cu culesu mălaiului ș-a picioicilor și tăta iarna, femeile torcéu, țăsău și cosău haine. Din fuioru de cânepă țăsău pânză, din care făcéu cămeși la femei și cocoane, cămeși și gatii la bărbați și coconi. Din câlți de la cânepă țăsău lipideauă pă pat și pă rudă.

Din păru de la lâna, țăsău zadii la femei și cocoane, trăisti, desaji, iară cănura o îndrugau și făceu gube, sfetăre, lecrice, teptare, pântru tăți din casă și cioari la bărbați și

coconi. Din lână mai slabă îndrugau și țăsău obdele pântru iarnă, în optinci. La fel din lână țăsău cergi pă paturi, pântru învălit sau țăsău țoluri pă rudă și păreți.

Fetile și femeile să adunau mai multe la o casă, făceau șazătoare, unde torceu, mai povesteu, și așa le sare somnu și puteu toarce mai mult.

La șazătoare mai zăneu și feciori, care să puneu pă lângă fete, le mai furau fusu și ieșău cu el afară. Fetele trebuie să iasă după ei să plătea pântru fus câte o gură și mai povesteu. Mulți din șazătoare ajunșău de să luau laolaltă. La fetile care nu ieșău să dăie plata, le răștie tortu pă parii de la gard.

În șazătoare o fost și o fată frumoasă, da mai săracă. La ie nu zăne nime să-i fure fusă, să iasă afară, să povestească. Când o fo odată ș-o zăs: „O, de-ar zăni și la mine cineva. O de-ar zăni și dracu, tăt ar si bine”. Și așa o și fost. Pă altă sară o zănit la ie un fecior frumos. S-o așăzat lângă ie, i-o apucat fusu ș-o ieșat cu el afară. Ie o ieșat afară după iel să i-l plătească, da când o prins-o, tătă o rămas vânăță. O văzut că nu-i lucru curat, da i-o fost rușane să-i zăcă la mă-sa, da i-o povestit la o mătușă cele întâmplate. Mătușă-sa i-o zăs să facă un dém din nouă fusă de tort și sara când a ieși după el să-l lege de un pticior, ca să vadă unde s-a duce. Dimineață o măsă pă siru de tort și o văzut c-o măsă în sintirim. Atunci o știut că-i dracu. Da amu n-o știut cum să scape de el, deoarece i-o zăs: „Oi zăni după tine și de nu-i știi să-m' ciumilești [„ghicești”], tăt a mé îi si”. Amu o fost tare supărată, n-o știut ce să să facă, dar în noapte o zănit la ie un om bătrân, îmbrăcat în alb și i-o zăs să nu sie supărată, c-a ciumili el în locu ei. În sara ce-o zănit o apărut și dracu la șazătoare, i-o furat fusu, o ieșat după el și o întreat-o dacă-i ști ciumili? Atunci, el o început așa:

-Ciumil, ciumil, ce-i unu?

-Omul cu un ochi rău vede.

-Ciumil, ciumil, ce-i doi?

-Omul cu doi ochi, bine vede.

-Ciumil, ciumil, ce-i tri?

-În casa cu tri ferești, bine să vede.

Și dac-o văzut că-i gâcește, îi zăce:

- Tu, Ileană Cosânzeană, care din cosăță, floare cântă, mi să pare că nu ești tu, ci bătrănu îm' spune.

- Ba, io sunt.

Și apoi o început să continue:

-Ciumil, ciumil, ce-i patru?

-Caru cu patru roate, bine mere.

-Ciumil, ciumil, ce-i cinci?

-Omu' cu cinci jădite bine prinde cu iele.

-Ciumil, ciumil, ce-i șasă?

-Fluieru cu șasă găuri, bine cântă.

Și dacă vede că tăt îi gâcește, iară o întreată:

- Tu, Ileană Cosânzeană, care din cosăță, floare cântă, îm' pare că nu ești tu, fă bătrănu îi. Ie îi răspunde:

- Ba, io îs.
Apoi continuă mai departe:
-Ciumil, ciumil, ce-i șapte?
-Unde-s șapte-n casă și șazătoarea-i deplin.
-Ciumil, ciumil, ce-i opt?
-Unde-s opt feciori în casă,
Să bajî mâna p-o fereastă,
Să o scoți cu ceielaltă.
-Ciumil, ciumil, ce-i nouă?
-Să crepe dracu în două!
Atunci, dracu, o crepat și așa di el o scăpat.

Culeasă de la Paul Maria a lu' Bojdeanu din Pruni, Mara, 68 ani, în 2015.

(Auzită de la mama Hotea Varvara a Căsuleanului)

Feciorii la fete

Erau chișlegile. Amu era vremea ce mai bună pântru feciori să umble la fete. La o fată umblau mai mulți feciori, fiecare încercând să-ș' afle sortita. Vorba aia: „Niciodată nu știi din ce corci sare iepurile”, adică nu știi care-i a ta.

La o fată o mârș mai mulți feciori. Dintre ei unu era mai mutălău. Acela ce-o făcut? După ce s-o așăzat pă laiță, laița cum ave găuri făcute cu sfledeu, în care să prinde hrebdinca când să trăge cânepa ori lâna, s-o tăt jucat. O tăt băgat jăditile în găurile de la laiță, până nu le-o mai putut scoate.

Rând pă rând feciorii o plecat din casă, fata i-o petrecut, da numa acela unu tăt pă laiță stăte, unde s-o așăzat. Amu oamini cāsî s-ar si culcat, da n-o putut de el. Atunci gazda cāsî zâce:

- Hai și ne-om culca, că omu aiesta s-ar duce. La care el îi răspunde:
- He, hei și io m-aș si dusă de mult, dacă nu mni-ar si prinsă jăditile-n găurile de la laiță.

Culeasă de la Dunca Lucia, Sighetu Marmației, 40 ani, în 2015. Știută de la bunica lu' Sprint din Ieud.

Nevasta ce mutălaucă

O fost o fată săracă, care s-o măritat cu un bogătaș. Cum era săracă, n-o pre știut găzdlui și era și-un ptic mutălaucă.

Cum o fost gazdă, aveu mult' argaș' la lucru. Ie o mărș cu mâncare la oamini la fân, o luat canta în care o fost laptile, o limpezât-o un ptic, o pus apă în ie și-o dus la argaș' să beie, da canta mniinosă a nespălat. Unu din argaș' când o băut i-o zâs:

- Vai, ce mniinosă canta asta a mână! La care ie îi răspunde:

- Cum să mniinosă a mână, că doară nici n-am băgat mână în ie când am spălat-o.

Tăt așă, înt-o zî o luat apă din fântână, cum o fost cu tăt cu dițalari [„ pui de broască”]. O dus-o acasă și-o frământat ptită fără să să uite, și-o dus ptita la oamini de la câmp să mânânce. Pă când o tăiet ptita la oamini o dat de zițalari în ie. Atunci bărbatu-so i-o zâs:

- Ioi, tu, femeie, ce-ai făcut? Ai pus bloasca-n ptită?

O zâs așă pântru că și el n-o putut zăce pă „r”, că și el era șepelit.

Culeasă de la Dunca Lucia, Sighetu Marmației, 40 ani, în 2015.

Știută de la bunica lu' Șprinț din Ieud.